

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

15 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 15 października 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku S.A. w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 17 czerwca 2021 r., I ACa 451/20,

w sprawie z powództwa Banku S.A. w W.

przeciwko M.O.

o zapłatę,

oddala skargę kasacyjną

Roman Trzaskowski

Władysław Pawlak

Karol Weitz

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 czerwca 2021 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację powoda Bank S.A. w W. od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 31 stycznia 2020 r., uchylającego nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 20 marca 2018 r. i oddalającego

powództwo, w którym powód domagał się zapłaty przez pozwanego M.O. kwoty 239.949,88 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty i kosztami postępowania wobec wypowiedzenia umowy kredytu hipotecznego, którego pozwany zaprzestał spłaty.

Sądy ustaliły m.in., że dniu 20 sierpnia 2004 r. Bank S.A. w W. (obecnie Bank S.A.; dalej – „Bank”) zawarł z pozwanym umowę kredytu hipotecznego waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego („Umowa”). Wcześniej, podczas wizyty w Banku w dniu 28 lipca 2004 r., pozwany został poinformowany przez pracownika Banku, że kredyt we frankach szwajcarskich („CHF”) jest najlepszym produktem na rynku. Przedstawiono mu też symulację rat w złotych polskich („PLN”), nie przeprowadzając jednak żadnej symulacji na wypadek zmiany kursu CHF. Na wyrażoną przez pozwanego obawę, że kurs franka może wzrosnąć, zapewniono go, że jest to stabilna waluta.

W dniu zawarcia Umowy, przed jej podpisaniem, pozwany przeczytał umowę, jednakże nie wyjaśniono mu na czym polega indeksacja ani waloryzacja, nie zwrócono uwagi, że w umowie są dwa rodzaje kursu CHF ani nie poinformowano o spreadzie. Nie pokazywano mu symulacji wpływu kursu CHF na raty i saldo kredytu. Informowano powoda, że frank jest stabilną walutą i jego kurs nie będzie miał istotnego wpływu na spłatę kredytu. Nie poinformowano go w jaki sposób Bank będzie ustalał kurs CHF ani nie omawiano z nim poszczególnych postanowień Umowy.

Mocą zawartej Umowy Bank udzielił pozwanemu kredytu w kwocie 317.300 zł (§ 1 ust. 2), waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego CHF (§ 1 ust. 3), na okres 240 miesięcy, w celu sfinansowania nabycia lokalu mieszkalnego oraz prac wykończeniowych. Spłata miała następować w równych ratach kapitałowo-odsetkowych (§ 1 ust. 5), płatnych do 15-go dnia każdego miesiąca (§ 1 pkt 6), w terminach i kwotach zawartych w harmonogramie spłat (12 § ust. 1), stanowiącym załącznik nr 1 i integralną część umowy, sporządzanym w CHF (§ 12 ust. 2).

Oprocentowanie kredytu było zmienne i na dzień sporządzenia Umowy wynosiło 2,95% w skali roku (§ 1 pkt 8). Zmiana oprocentowania mogła nastąpić w przypadku zmiany stopy referencyjnej określonej dla danej waluty oraz zmiany

parametrów finansowych rynku pieniężnego i kapitałowego w kraju (lub krajów zrzeszonych w Unii Europejskiej), którego waluta jest podstawą waloryzacji (§ 11 ust. 2).

Zgodnie z § 7 ust. 1 Umowy udzielony kredyt miał być waloryzowany kursem kupna waluty w CHF według tabeli kursowej Banku, a kwota kredytu wyrażona w CHF była określona na podstawie kursu kupna waluty w CHF z tabeli kursowej Banku z dnia i godziny uruchomienia kredytu. Stosownie zaś do § 12 ust. 4 Umowy raty kapitałowo-odsetkowe miały być spłacane w złotych po uprzednim przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej Banku obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50.

Bank mógł wypowiedzieć Umowę w przypadku m.in. braku spłaty raty kapitałowo-odsetkowej lub części raty kapitałowo-odsetkowej za 30-dniowym wypowiedzeniem, liczonym od dnia doręczenia wypowiedzenia kredytobiorcy.

Kredyt został uruchomiony.

W związku z zaprzestaniem spłat, po uprzednim wezwaniu pozwanego do zapłaty zaległej kwoty, Bank pismem z dnia 27 kwietnia 2017 r. wypowiedział Umowę z zachowaniem trzydziestodniowego okresu wypowiedzenia, liczonego od dnia doręczenia pisma (doszło do niego w dniu 26 maja 2017 r.), wskazując, że całkowita kwota zobowiązania pozostałego do spłaty na dzień sporządzenia pisma wynosi 61.239,52 CHF kapitału i 3.384,29 CHF odsetek. Pismem z dnia 12 września 2017 r., doręczonym w dniu 4 października 2017 r., Bank skierował do pozwanego przedsądowe wezwanie do zapłaty kwoty 61.239,52 CHF kapitału głównego oraz 4.124,53 CHF odsetek i prowizji w terminie 7 dni od doręczenia wezwania, a w dniu 6 marca 2018 r. wystawił wyciąg z ksiąg bankowych, w którym stwierdził istnienie wymagalnego zadłużenia pozwanego względem Banku z tytułu Umowy w kwocie 66.374,34 CHF, czyli równowartość 239.949,88 zł według Tabeli Kursów Banku z dnia 6 marca 2018 r. (1 CHF = 3,651 zł).

W oparciu o te ustalenia Sądy obu instancji zgodnie uznały, że Umowa jest nieważna, gdyż zawiera niedozwolone i bezskuteczne postanowienia dotyczące mechanizmu indeksacyjnego, przyznające Bankowi uprawnienie do jednostronnego kształtowania, w oparciu o nieustalone z pozwanym obiektywne kryteria

(a więc w sposób swobodny), kursu kupna i sprzedaży waluty (CHF), po której przeliczane są zarówno kwota kredytu jak i raty kapitałowo – odsetkowe (Sąd Okręgowy wskazywał w tym kontekście na § 7 ust. 1, § 12 ust. 4) - o czym decyduje ich treść w chwili zawarcia Umowy, a nie ich późniejsze stosowanie – będące źródłem ukrytej marży (spread). Postanowienia te nie były z indywidualnie negocjowane z pozwanym. Określały główne świadczenie pozwanego (wysokość kwot podlegających spłacie, w tym odsetek naliczanych od kwoty wyrażonej w walucie obcej), ale nie były transparentne ze względu na nieudzielenie pozwanemu należytej informacji co do zasad ustalania kursów CHF, istoty mechanizmu indeksacji, możliwych jego konsekwencji i – co szczególnie zaakcentował Sąd odwoławczy - skali związanego z nim ryzyka walutowego. Wprawdzie pozwany „nie w pełni sprostął wymogowi wzorca uważnego i rozsądnego konsumenta” (nie weryfikował bowiem informacji o kredytach indeksowanych i związanym z nimi ryzyku w publikacjach prasowych i internetowych), jednak pozostawało to bez wpływu na zawarcie Umowy, gdyż zrozumienie mechanizmu indeksacji dla przeciętnego kredytobiorcy było zbyt trudne nawet po lekturze prasowej, a nawet od uważnego konsumenta nie można wymagać, aby samodzielnie analizował kursy walut z ostatnich lat i w oparciu o te analizy oszacował ryzyko związane z zaciąganiem zobowiązaniem. Bank powinien poinformować go o związanym z niepewnością kursu ryzyku zmiany wysokości rat oraz zadłużenia pozostającego do spłaty (salda kredytu), które mimo spłat, może wzrastać. Zdaniem Sądów sporne postanowienia naruszały dobre obyczaje i interesy pozwanego konsumenta, a luki związane z ich bezskutecznością nie mogły być uzupełnione przez Sąd (ze względu na jednoznaczne stanowisko pozwanego co do nieważności Umowy i braku zgody na jej kontynuację). Bez takiego zaś uzupełnienia Umowa nie może dalej obowiązywać, ponieważ wyeliminowanie z niej postanowień o indeksacji sprawia, że świadczenia stron stają się niewykonalne, skoro nie można ani ustalić wysokości salda kredytu, ani wysokości poszczególnych rat. Eliminacja mechanizmu indeksacji i związanego z nim ryzyka walutowego powoduje, że tak ukształtowana umowa traci swój zamierzony przez strony charakter (swą naturę) i w związku z tym nie może dalej obowiązywać.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł powód, zaskarżając go w całości. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 385¹ § 1 w związku z § 3 k.c., art. 385¹ § 1 i 3 k.c., art. 385¹ § 1 w związku z art. 385² k.c., art. 385¹ § 1 i 2 w związku z art. 385² k.c., art. 22¹ w związku z art. 385¹ k.c., art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 7 ust. 1 i art. 8b ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 353 k.c. w związku z art. 2, 31 ust. 3 i 32 ust. 1 Konstytucji, art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 358 § 2 w związku z art. 385¹ § 2 k.c., art. 24 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (tekst jednolity Dz.U. z 2020 r., poz. 2027; dalej – „u. N.B.P.”) oraz art. 385¹ § 2 k.c., jak również naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 dyrektywy 93/13. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania, ewentualnie - w razie uznania podstaw kasacyjnych dotyczących naruszenia przepisów postępowania za nieuzasadnione - o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę tego wyroku przez: zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 239.950 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie licznymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty oraz zasądzenie kosztów postępowania przed Sądami I i II instancji, jak również o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sformułowane w skardze kasacyjnej zarzuty zmierzały w istocie do zakwestionowania tezy Sądów, że sporne postanowienia nie były indywidualnie negocjowane (pозwany wskazał w § 6 ust. 1 dzień spłaty raty kapitałowo odsetkowej, a tym samym dzień, w którym Bank będzie dokonywał przeliczeń kursu PLN/CHF, miał zatem rzeczywisty wpływ na § 12 ust. 4 Umowy), że są sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają interes konsumenta (z pominięciem sposobu wykonywania Umowy, który może mieć znaczenie dla oceny abuzywności w chwili jej zawarcia, a także z pominięciem indywidualnych okoliczności sprawy), że konsument może czuć się zwolniony z aktów staranności z uwagi na zapewnienia pracownika Banku (podczas gdy sam fakt posiadania statusu konsumenta nie zwalnia go z obowiązku zachowania spokoju, rozwagi oraz ostrożności) oraz że abuzywność spornych postanowień Umowy skutkuje upadkiem całej Umowy (co stoi

w sprzeczności z zasadą proporcjonalności, równości, pewności prawa oraz utrzymania w mocy umowy w zakresie niedotkniętym abuzywnością, a także pozostaje w sprzeczności z interesem innych konsumentów oraz konkurentów powoda, a także pomija, że art. 358 § 2 k.c. oraz art. 24 ust. 3 u.N.B.P. umożliwiają w takiej sytuacji wykonanie Umowy). Ponadto, zdaniem skarżącego, niedopuszczalny było stwierdzenie upadku Umowy bez poinformowania uprzednio pozwanego o skutkach takiego rozstrzygnięcia i jego przesłuchania, w tym kontekście, na rozprawie, w sytuacji, w której upadek Umowy był obiektywnie niekorzystny dla pozwanego.

Przedstawione przez skarżącego zarzuty i wspierająca je argumentacja były już wielokrotnie rozważane w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Wynika z niego przede wszystkim, że określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, w związku z czym jest niedopuszczalne (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl., z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl., z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl., z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, niepubl., z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n., z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl., z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl. i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

Zapłatywanie to znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dotyczącym postanowień dyrektywy 93/13, a w szczególności w wyroku z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, A. S.A., dotyczącym postanowienia zastrzeżonego w umowie kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego przewidującego, że raty kredytu są wyrażone w walucie obcej i w dniu wymagalności pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy, według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu (pkt 19). Przypominając, że przewidziane w art. 5 dyrektywy 93/13 wymaganie przejrzystości postanowień umownych musi podlegać wykładni rozszerzającej i nie może zostać zawężone do ich prostego i zrozumiałego charakteru pod względem formalnym i gramatycznym (pkt 41), Trybunał zwrócił tam uwagę, iż w przypadku spornej klauzuli indeksacyjnej problem dotyczy nie tyle jej jednoznaczności, ile niewskazania sposobów ustalania kursu wymiany stosowanego do obliczenia rat spłaty, gdyż nie precyzuje ona wszystkich czynników uwzględnianych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany stosowanego przy obliczaniu rat spłaty kredytu hipotecznego (pkt 47-48). We wcześniejszym swym orzecznictwie zaś wyjaśnił, że dla poszanowania wymogu przejrzystości zasadnicze znaczenie ma kwestia, czy umowa kredytu przedstawia w sposób przejrzysty powód i szczególne cechy mechanizmu zamiany waluty obcej, a także stosunek pomiędzy tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach umowy, tak aby konsument był w stanie zrozumieć, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (pkt 49). Istotne jest zatem to, czy w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, w tym reklamy i informacji dostarczonych przez kredytodawcę w ramach negocjacji danej umowy kredytu, właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i racjonalny przeciętny konsument może nie tylko dowiedzieć się o istnieniu wahań kursów wymiany ogólnie obserwowanych na rynku walutowym, ale również oszacować - potencjalnie istotne - konsekwencje ekonomiczne, jakie ma dla niego zastosowanie kursu sprzedaży przy obliczaniu rat kredytu, którymi zostanie ostatecznie obciążony, a w rezultacie także całkowity koszt zaciągniętego przez siebie kredytu (pkt 50). Wprawdzie Trybunał dostrzegł, że kurs wymiany zmienia się w długim okresie i w przypadku umowy kredytu indeksowanego

do waluty obcej na okres 40 lat kredytodawca nie może przewidzieć zmiany obciążenia finansowego, jakie może pociągnąć za sobą mechanizm indeksacji przewidziany w umowie (pkt 51), jednakże stwierdził, iż okoliczność ta nie może uzasadniać niewskazania w postanowieniach umowy oraz w ramach informacji dostarczonych przez przedsiębiorcę w trakcie negocjacji umowy kryteriów stosowanych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany mającego zastosowanie do obliczania rat spłaty, co umożliwiłoby konsumentowi określenie w każdej chwili tego kursu wymiany (pkt 53). Konsument bowiem musi móc zrozumieć, do czego się zobowiązuje, zwłaszcza co do sposobu obliczenia rat spłaty kredytu, który zaciąga (pkt 54). W rezultacie Trybunał stwierdził, że art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż treść klauzuli umowy kredytu zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem ustalającej cenę zakupu i sprzedaży waluty obcej, do której kredyt jest indeksowany, powinna, na podstawie jasnych i zrozumiałych kryteriów, umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i racjonalnemu konsumentowi zrozumienie sposobu ustalania kursu wymiany waluty obcej stosowanego w celu obliczenia kwoty rat kredytu, w taki sposób, aby konsument miał możliwość w każdej chwili samodzielnie ustalić kurs wymiany stosowany przez przedsiębiorcę (pkt 55, teza). Przypominając również, że przestrzeganie wymagania transparentności postanowienia stanowi jeden z czynników, które sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny abuzywności tego postanowienia na podstawie art. 3 ust. 1 tej dyrektywy 93/13 (pkt 58), Trybunał zasugerował, iż przedmiotowe postanowienie dotyczące indeksacji, niepozwalające konsumentowi na samodzielne określenie w każdej chwili kursu wymiany stosowanego przez przedsiębiorcę, ma abuzywny charakter (pkt 64). Zastrzegł przy tym, że badanie, czy istnieje znaczna nierównowaga wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, nie może ograniczać się do ekonomicznej oceny o charakterze ilościowym, dokonywanej w oparciu o porównanie z jednej strony całkowitej kwoty transakcji będącej przedmiotem umowy, a z drugiej strony kosztów, które zgodnie z tym warunkiem obciążają konsumenta. Znacząca nierównowaga może bowiem wynikać z samego faktu wystarczająco poważnego naruszenia sytuacji prawnej, w której konsument, jako strona danej umowy, znajduje się na mocy właściwych przepisów krajowych,

w postaci czy to ograniczenia treści praw, które zgodnie z rzeczonymi przepisami przysługują mu na podstawie tej umowy, czy to przeszkody w ich wykonywaniu, czy też nałożenia na niego dodatkowego obowiązku, którego nie przewidują normy krajowe” (pkt 65-66; por. też np. wyroki Trybunału z dnia 27 stycznia 2021 r., C-229/19 i C-289/19, *Dexia Nederland*, pkt 49, z dnia 13 października 2022 r., C-405/21, *Nova Kreditna Banka Maribor*, pkt 22, z dnia 21 września 2023 r., C-139/22, *mBank (Polski rejestr klauzul niedozwolonych)*, pkt 54 oraz postanowienie Trybunału z dnia 30 maja 2024 r., C-325/23, *Deutsche Bank Polska*, pkt 58-59, 69-71). W ujęciu Trybunału abuzywność postanowienia sugeruje to, że konsumenci nie zostali uprzedzeni o dodatkowej korzyści Banku wynikającej z przeliczeń, jak również to że korzyść ta nie ma żadnego ekwiwalentu (por. postanowienie Trybunału z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, *Eurobank Bulgaria*, pkt 48-50, teza).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego - z odwołaniem do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – negatywnie ocenia się również ponoszenie przez kredytobiorcę nieograniczonego (nieproporcjonalnego) ryzyka walutowego (por. zwłaszcza wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23, niepubl. oraz tam omówiony wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, *BNP Paribas Personal Finance*, pkt 99-103, teza).

Obecnie nie budzi też już żadnych wątpliwości, że ocena abuzywności klauzuli (czy kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, znacząco naruszając jego interesy) powinna być dokonywana w świetle okoliczności z chwili zawarcia umowy (z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, o których przedsiębiorca mógł wiedzieć przy zawieraniu umowy i które mogły wpływać na późniejsze wykonanie owej umowy), w związku z czym sposób wykorzystywania jej w praktyce przez bank jest w zasadzie obojętny (por. w szczególności uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, Nr 1, poz. 2 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl., z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl.

i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuciu i in., pkt 54, z dnia 9 lipca 2020 r., C-452/18, Ibercaja Banco, pkt 48, z dnia 27 stycznia 2021 r., C-229/19 i C-289/19, Dexia Nederland, pkt 52 i n. i z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, A. S.A., pkt 52 i 77, gdzie wskazano, że w celu zagwarantowania skutku odstraszającego art. 7 dyrektywy 93/13 kompetencje sądu krajowego, który stwierdza istnienie nieuczciwego warunku w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy, nie mogą zależeć od faktycznego stosowania lub niestosowania tego warunku, z dnia 21 września 2023 r., C-139/22, Bank (Polski rejestr klauzul niedozwolonych), pkt 51-54, gdzie wskazano, że w ramach oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego sąd krajowy musi się odnieść wyłącznie do daty zawarcia danej umowy i ocenić w szczególności w świetle wszystkich okoliczności towarzyszących temu zawarciu umowy, czy warunek ten sam w sobie zawierał nierównowagę praw i obowiązków stron z korzyścią dla danego przedsiębiorcy, i to nawet wówczas, gdy wspomniana nierównowaga mogłaby wystąpić tylko wtedy, gdyby zaistniały pewne okoliczności, lub gdy w innych okolicznościach wspomniany warunek mógłby nawet przynieść korzyść danemu konsumentowi).

Sąd Najwyższy wyjaśniał też, kiedy można mówić o rzeczywistym wpływie konsumenta na treść postanowienia (por. np. wyrok z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23, niepubl.). Z samej dyrektywy 93/13 wynika ponadto jednoznacznie, że nawet okoliczność, iż niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny warunek były negocjowane indywidualnie, nie wyłącza stosowania kontroli abuzywności w odniesieniu do pozostałej części umowy, jeżeli ogólna ocena umowy wskazuje na to – co *in casu* nie powinno budzić wątpliwości - że została ona sporządzona w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej (por. art. 3 ust. 1 zd. 2).

Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał również, jakie przesłanki muszą być spełnione, aby można było przyjąć, że konsument został należycie poinformowany o ryzyku walutowym związanym z zaciągnięciem kredytu indeksowanego do waluty obcej czy denominowanego w tej walucie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl.,

z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 28 lutego 2023 r., II CSKP 763/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23 i z dnia 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24, niepubl.), co wskazywałoby na jednoznaczność postanowienia wprowadzającego to ryzyko i wykluczało jego kontrolę pod kątem abuzywności, zważywszy, iż chodzi o postanowienie określające świadczenie główne (por. art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). W tym kontekście zastrzegał m.in., że ogólne pouczenie konsumenta, iż wahania kursów waluty obcej, do której kredyt jest denominowany/indeksowany, wpłyną na wysokość salda kredytu oraz wysokość raty kapitałowo-odsetkowej wyrażonej w walucie krajowej, jest niewystarczające dla stwierdzenia, że bank udzielił kredytobiorcy konsumentowi wystarczającej informacji. Podkreślał też, że nawet przestrzeganie przez bank obowiązującego w dacie zawarcia umowy standardu wynikającego z rekomendacji S Komisji Nadzoru Bankowego dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie wydanej w 2006 r., nie wyklucza oceny, iż bank nie udzielił konsumentowi należytej informacji, a ocena ta może przesądzać nietransparentność klauzuli ryzyka walutowego (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2022 r., I CSK 2071/22, niepubl. i tam przywoływane orzeczenia).

Sąd Najwyższy wypowiadał się także wiele razy co do tego, czy bez dotkniętych abuzywnością tzw. klauzul przeliczeniowych umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej może nadal obowiązywać, wskazując, że wyeliminowanie tych klauzul prowadzi także do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Rzecz bowiem w tym – co trafnie dostrzegł Sąd Apelacyjny - że bez postanowień określających sposób wyznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia złotych na franki szwajcarskie i na odwrót (bez uzupełnienia związanej z tym luki), klauzule przewidujące indeksację

(ucieleśniające też ryzyko walutowe), w ogóle nie mogą wyrzucić skutku (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22). Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z dnia 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 10 marca 2023 r., II CSKP 1017/22, niepubl., z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22, niepubl., z dnia 25 maja 2023 r., II CSKP 1311/22, niepubl., z dnia 6 czerwca 2023 r., II CSKP 1159/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2023 r., II CSKP 1530/22, niepubl., z dnia 21 listopada 2023 r., II CSKP 1675/22 i II CSKP 701/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl. i II CSKP 1753/22, z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 24 stycznia 2024 r., II CSKP 1496/22, niepubl. oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.). Właśnie dlatego w orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę na ścisłe powiązanie klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli spreadowej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7, z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 28 października 2022 r., II CSKP 902/22 i II CSKP 910/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22, z dnia 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22, z dnia 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i II CSKP 1753/22 oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.). Jeżeli zaś bez niedozwolonych postanowień

umownych umowa nie może obowiązywać, a nie są spełnione przesłanki uzupełnienia luki przez regulację zastępczą i konsument nie wyraził świadomie i swobodnie woli sanowania postanowienia, umowa jest trwale bezskuteczna (nieważna), a podstawą tej nieważności jest art. 58 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2021 r., I CSKP 166/21, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23, z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl. oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

W tym świetle nie powinno być też wątpliwości, że – w braku szczególnych rozwiązań intertemporalnych - miarodajny dla rozstrzygnięcia, czy umowa może obowiązywać bez klauzuli abuzywnej, jest stan prawny obowiązujący w chwili zawarcia umowy. Wskazuje na to już charakter sankcji zastosowanej w art. 385¹ § 1 k.c., która polega na tym, że niedozwolone postanowienie umowne jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością, przy czym jest to bezskuteczność „na korzyść konsumenta”, co oznacza, że może on udzielić następczo świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną (por. uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 i z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). Także dlatego przyjmuje się, że oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17). W orzecnictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono też, że jeżeli umowa kredytu nie może, bez klauzuli abuzywnej dotkniętej bezskutecznością zawieszoną, wiązać stron, dzieli ona los klauzuli, tzn. jest również dotknięta bezskutecznością zawieszoną, względy logiczne bowiem nie pozwalają przyjąć, by skutki wywierała - choćby czasowo i częściowo - umowa, która bez klauzuli abuzywnej nie może obowiązywać, albo by była nieważna umowa, która może stać się jeszcze skuteczna wskutek potwierdzenia klauzuli; w konsekwencji potwierdzenie takiej klauzuli sprawia nie tylko, że wywiera ona skutki *ex tunc*, ale powoduje, iż z mocą wsteczną staje się skuteczna cała umowa (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21). Skoro zatem niedozwolone postanowienie

umowne dotknięte jest bezskutecznością z mocy samego prawa (*ipso iure*) i od samego początku (*ab initio*), również od samego początku (*ab initio*) musi być już wiadomo, czy bez tego postanowienia umowa może obowiązywać (wywołuje skutki), a to wskazuje, że miarodajne dla oceny tej możliwości jest stan prawny obowiązujący w chwili zawarcia umowy (por. też postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2023 r., I CSK 6411/22, niepubl., z dnia 29 września 2023 r., I CSK 212/23, niepubl., z dnia 20 grudnia 2023 r., I CSK 12/23, niepubl. i z dnia 7 lutego 2024 r., I CSK 491/23, niepubl.). Czym innym jest natomiast ocena – istotna w kontekście ewentualnego zastąpienia luki po klauzuli abuzywnej inną regulacją - czy całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, o której decydują okoliczności istniejące lub możliwe do przewidzenia w czasie sporu, z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta.

Sąd Najwyższy wskazywał też - zgodnie z wiążącymi wskazówkami wynikającymi z judykatury Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej - jakie przesłanki muszą być spełnione, aby niedozwolone postanowienie umowne odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej (w umowie kredytu indeksowanego czy denominowanego) mogło zostać zastąpione innym sposobem określenia kursu waluty obcej. W szczególności w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, Nr 9, poz. 56) wskazano, że zastąpienie takie wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek): 1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai, pkt 40, 51, z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 39-41, z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 49-50, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74, z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach

C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, 74 oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29, 37); 2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w czasie sporu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl.; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 87), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75, z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43-45 i teza oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29; postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 66), a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41); 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyłączone niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy (z korzyścią dla konsumenta); jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem

ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy” (por. np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria, pkt 59-64 i teza). Sąd Najwyższy wypowiadał się już również wielokrotnie co do niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 358 § 2 k.c. (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22, niepubl. i z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl.). Jest ponadto jasne, że art. 24 ust. 3 u.N.B.P. nie jest przepisem dyspozytywnym, który ma kształtować treść stosunku umowy kredytu, a w szczególności determinować kształt mechanizmu waloryzacyjnego w zakresie kursu walutowego miarodajnego dla przeliczeń, co dopiero pozwalałoby odwołać się do domniemania, że ów kształt był wynikiem należytego wyważenia ogółu praw i obowiązków stron przez ustawodawcę i wyłączałoby kontrolę abuzywności zgodnie z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 (por. wyroki Sądu Najwyższego SN z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i II CSKP 1753/22, niepubl. oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.; por. też motyw 13 dyrektywy 93/13 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 21 marca 2013 r., w sprawie C-92/11, RWE Vertrieb AG przeciwko Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen e.V., pkt 26 i n.).

W uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 określono również zakres ciążącego na sądzie obowiązku informacyjnego względem konsumenta, wyjaśniając, że sąd powinien wskazać stronom w sposób obiektywny i wyczerpujący, konsekwencje prawne, jakie może pociągnąć za sobą usunięcie nieuczciwego warunku - co jest szczególnie istotne wtedy, gdy jego niezastosowanie może prowadzić do unieważnienia całej umowy, narażając ewentualnie konsumenta na roszczenia restytucyjne - i to niezależnie od tego, czy strony są reprezentowane przez pełnomocnika zawodowego. Z drugiej strony Sąd Najwyższy wyjaśnił, że cel obowiązku informacyjnego sądu wobec konsumenta może być oceniany w świetle działań konsumenta zmierzających do uzyskania należytej mu ochrony, a w sytuacji, w której konsument reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika

konsekwentnie od wniesienia pozwu domagał się stwierdzenia nieważności umowy i sąd nie stwierdził, że w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu stwierdzenie nieważności umowy mogło narazić konsumenta na szczególnie szkodliwe skutki, brak pouczenia o konsekwencjach upadku umowy nie ma istotnego znaczenia. Przyjęcie możliwości skutecznego zakwestionowania przez przedsiębiorcę realizacji obowiązku informacyjnego spoczywającego na sądzie w stosunku do konsumenta prowadziłoby do sytuacji, w której bank mógłby wykorzystać na swoją korzyść elementy ochrony przewidziane dla konsumenta; niedokonanie pouczenia lub wykonanie tej czynności w sposób nie wystarczający, może być zatem kwestionowana przez konsumenta a nie przez kredytujący Bank (por. wyrok z dnia 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24, niepubl.; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH, pkt 97 oraz z dnia 15 czerwca 2023 r., C-520/21, Bank M. (Skutki uznania umowy za nieważną), pkt 48-49). Należy też mieć na względzie, że w wyroku z 7 grudnia 2023 r., C-140/22, mBank (Oświadczenie konsumenta) Trybunał stwierdził, iż art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż w kontekście uznania nieważności w całości umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, iż umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej obowiązywać, stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, że nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność wspomnianej umowy, a z drugiej – konsekwencji tego uznania nieważności, i po trzecie, że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną (pkt 56, 59, 65; por. też postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 maja 2024 r., C-348/23, KCB i MB przeciwko BNP Paribas Bank Polska S.A., pkt 35 i teza, gdzie wskazano, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście stwierdzenia nieważności w całości zawartej z konsumentem przez instytucję bankową umowy kredytu na zakup nieruchomości ze względu na to, że

umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej obowiązywać, stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą skutki prawne wiążące się ze stwierdzeniem nieważności owej umowy w całości są uzależnione od spełnienia przez tego konsumenta warunku zawieszającego, by ów konsument przed sądem krajowym złożył oświadczenie, w drodze którego wskaże, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, po drugie, że jest świadomy, z jednej strony, iż nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą stwierdzenie nieważności umowy kredytu na zakup nieruchomości, a z drugiej strony – skutków tego stwierdzenia nieważności, oraz po trzecie, że wyraża zgodę na stwierdzenie nieważności tej umowy). Oznacza to, że o ile skuteczność wyrażenia przez konsumenta dobrowolnej i świadomej zgody na niedozwolone postanowienia zależy od udzielenia mu wyczerpującej informacji o jego sytuacji prawnej (w szczególności przez sąd), o tyle udzielenie tej informacji nie może warunkować uwzględnienia jego żądań opartych na tezie o nieważności umowy.

Biorąc pod uwagę przedstawiony dorobek orzecznicy oraz aprobuując go w pełni, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

(K.L.)

[i.n]